

Šedesátá léta

KONZUM

V 60. letech se trend hospodářského **rozmachu** ještě více urychlil. Vedle Německa patří Itálii první místo v růstu ND na hlavu. Prosazuje se tedy **konzumní** způsob života se všemi příjemnými i negativními stránkami. Došlo k výrazným změnám ve vybavení domácností, způsobu oblékání i vkusu. Pro italské rodiny to je počátek **slušného** života bez obav ze zimy a hladu, s dříve nemyslitelnou perspektivou studia, kariéry či možnosti cestovat. Začíná se postupně prosazovat zvyk trávení **víkendu** mimo město, v horách či u moře.

Zlepšení životních podmínek a nástup konzumního způsobu života ale neplatily pro společnost jako celek: týkalo se to především **Severu a středu** Itálie (na rozdíl od zaostávajícího Jihu), a dále **střední třídy a dělnické špičky**. Přes veškerý rozmach si Itálie ale stále zachovává jisté zvláštnosti **konzervativní** povahy: postavení **ženy** (ochránkyně rodinného krbu, dbající o chod domácnosti, věnující se plně výchově dětí...to se změnilo až v letech 70.). Až do roku 1968, kdy dochází k všeobecnému uvolnění poměrů a protestům a začíná se veřejně hovořit o věcech dosud zapovězených, společnost ovládají jistá **tabu** týkající se hlavně oblasti morálky, vztahu mezi mužem a ženou, sexualitě.

Negativní dopad: absence norem regulujících novou **výstavbu** (na periferiích velkých měst chaoticky vyrůstají nové betonové čtvrti pro přistěhovalce z jihu), na pobřežích a v údolích a lesích, u jezer se staví druhé domy (letní a zimní sídla zbohatlíků), penziony, hotely...nenapravitelné narušení venkovské a městské krajiny.

POLITICKÝ PAT

Na poli politiky vládla trošku patová situace: **monopol DC** proti níž stojí **silná komunistická strana**. Paralelou na mezinárodní úrovni je konfrontace mezi stranami studené války. I zde ale dochází ke zklidnění: nástupem Chruščova do Kremle a Kennedyho do Bílého domu svítla naděje na odstranění těch největších hrozeb studené války.

Ekonomický zázrak postavil Itálii před řadu **sociálních problémů**, které vyžadovaly okamžité politické řešení. Volby v květnu **1958** nepředstavily žádné větší překvapení a staly se tak svědkem zásadní stability italských voličů. Žádná strana nezískala či neztratila více než 3% hlasů. DC posílila o dvě procenta na 42,4% a PSI z 12,7 na 14,2%. Msi ztratili na 4,8% a monarchisté 5%. Komunisté získali pouze 0,1 % (22,7%). Navenek vypadalo vše klidně, ale ne tak uvnitř DC.

Fanfani se stával stále **mocnějším a tím i neoblíbenějším**. Po volbách zastával několik funkcí zároveň: předseda vlády a ministr zahraničí, přičemž si udržel sekretariátství strany: získal si tak přezdívku **Il padrone d'Italia**.

Fanfani ale začal tlačit ve směru změn v alianční strategii. V průběhu 50.let se totiž rychle vystřídlo několik centristických koalicí, které ovšem byly velmi slabé a hlavně neschopné prosadit se v řízení země. Od r.1957 Fanfani zastává názor, že DC se bude muset **otevřít levici a zahrnout socialisty** do vlády.

Nová osa DC-PSI tak pod jeho kontrolou se budou snažit o vytvoření pevné báze pro sociální programy, jakýsi **umírněný reformismus**, a následující intervence do ekonomie. A samozřejmě tím bude přispívat k **izolaci komunistů**.

Tyto jeho ambice samozřejmě narazily na odpor DC pravice: Mario Scelba, L'Azione cattolica, a církevní hierarchie...ti všichni byli novým trendem znepokojeni. I samotní příslušníci Fanfaniho frakce to považovali za drzost a aroganci. V lednu 1959 tedy vláda Fanfani padá.

Poté uvnitř DC vzniká nová mocná frakce: **Dorotei** (název podle kláštera, kde se poprvé zástupci sešli: convento di santa Dorotea). Jejich lídrem byl Mariano Rumor, Carlo Russo, a samé významné osobnosti původně Fanfaniho proudu *Demokratické iniciativy*. Ti se levici nijak neotvírali, protože podle nich zatím chyběly dostačující jistoty, které by uspokojily podnikatelskou vrstvu a církevní hierarchii.

Z doroteů se stal **dominantní** proud DC, který převládal ve vedení strany po další desetiletí.

Na 7.kongresu DC 1959 ve Florencii dochází k roztržkám: na jedné straně dorotei krytí z prava Andreottim a Scelbou, zleva Morem, na druhé Fanfani se svými spojenci. Fanfani je po slovních a také fyzických potyčkách mezi frakcemi poražen a vítězí dorotei.

Novým sekretářem strany se stává **Aldo Moro** (profesor práva, 43 letý obyvatel Bari, horlivý katolík, povahou rezervovaný, zdvořilý a velmi ambiciózní, ve třiceti byl už poslancem. Intelektuálně velmi nadaný a jedinečný zprostředkovatel, ale ukázal se jako velmi pedantský a neschopný rychlých rozhodnutí.)

Co se týče otevřenosti levici, s tou zatím opatrně váhá (příznivá hospodářská situace, lira je v té době jednou z nejstabilnějších měn, 1959). Jeho vláda tedy není schopna obdržet důvěru a tak prezident republiky Giovanni

Gronchi pověřil Fernanda **Tambroniho**, aby zformoval novou vládu.

Ten byl zastáncem zákona a pořádku, oportunist a s dobrými vztahy na všech frontách (u PSI i MSI). Důvěru získal ovšem jen díky podpoře MSI a monarchistů. Od té doby je označen nálepkou **pravického** politika. Během nepokojů v Janově právě proti neofašistům policie s povolením Tambroniho použila i ostré zbraně a několik protestujících atnifašistů zastřelila. CGIL na to okamžitě zareagovala vyhlášením generální stávky, a to se širokým souhlasem veřejnosti. Tambroni je tedy donucen odstoupit.

Je to příklad, který dal jasně najevo jednu věc, která zůstane konstantou v historii italské republiky: **antifašismus** se stal nedílnou součástí řídicí ideologie, obzvláště na severu a ve střední Itálii. Jakýkoli pokus o autoritářský zlom nebo útok na ústavní svobody by narazily na opozici masového hnutí, jehož hlavní součástí jsou **komunisté**.

Tím bylo jasné i to, že vláda nemohla počítat s podporou MSI nebo monarchistů. Cesta k pravici se tak uzavírá.

CENTRO-SINISTRA

Dochází tak k **obratu**: je zde snaha nalézt cestu ze slepé uličky politické situace, kdy nebylo možné vyloučit, že dojde ke spojení socialistů s komunisty a k přechodu Itálie do **sovětské** sféry vlivu. Proto úsilí italských politiků o otevření se spolupráci se socialisty nalézalo pochopení i ve **Washingtonu**, který věnoval značnou pozornost vývoji italské politiky již od doby po válce. Kennedy tedy vysílá do Itálie svého vyslance Harrimana, jehož vyjádření bylo jednoznačné: pro budoucnost a stabilitu Itálie by bylo žádoucí aby se dosavadní monopol DC změnil ve vládní spolupráci se socialisty.

Nadchází tedy orientace **centro-sinistra**:

Aldo Moro

směřoval DC k těsné **spolupráci se socialisty**, dochází ke sblížení mezi DC a socialisty, a to především na místní úrovni. Po volbách 1960, ve kterých posílila levice, docházelo k prvním středově-levicovým experimentům na lokální úrovni: v Milanu, Genově, Firenze a Venezii.

S podporou, kterou mu zajistilo na čtyřicet takových regionálních koalicí, přesvědčil spolu s Fanfanem většinu svých stranických kolegů, aby v roce **1962 na Kongresu DC ve Neapoli** souhlasili se **spojenectvím s PSI**.

Podmínky:

Socialisté by museli akceptovat **prozápadni postoj Itálie**, včetně jejího členství v NATO a EHS, naopak křesťanští demokraté by museli přistoupit na návrh socialistů **znárodnit elektrárenské** společnosti a rozšířit počet regionálních vlád. Tomu se DC zprvu bránila, protože se bála, že v nich získá vliv levice.

Konečně v únoru/březnu 1962 Fanfani ustavil první vládu středu a levice, kterou kromě DC a omezeného zastoupení **republikánů** tvořili zástupci **sociální demokracie** (která se odtrhla v roce 1947 jako pravé křídlo od socialistů a vytvořila vlastní stranu, byli proti spolupráci s komunisty). Hlavní síla umírněné levice, tedy PSI, stála prozatím mimo koalici, byla totiž považována většinou pravicových politiků za trojského koně komunistů. Nová vláda se sice pokoušela realizovat ne jeden ze socialistických požadavků, ale zatím s tak malými výsledky, že to nenastartovalo nějakou radikální změnu v orientaci.

Levice však ve **volbách 1963** ještě posílila své pozice: zatímco DC získala jen 38%, komunisté překročili hranici čtvrtiny všech hlasů - 25,3%. To jasně naznačilo, že veřejnost touží po změnách a reformách. Moro tehdy přesvědčil i ty nejzatvrzelejší poslance strany, že jeho politický kurs je nezbytně nutný, nemá-li DC přijít o moc zcela.

Po jistých počátečních potížích sestavil tedy Moro **vládu se socialisty**, v níž **Nenni** (lídr socialistů) přijal funkci vicepremiéra. Vstup socialistů do vlády měl však nečekaný následek: téměř 40 poslanců a senátorů PSI v roce 1964 odešlo ze strany a ustavili PSIUP (partito socialista italiano unita proletaria) – Socialistickou stranu **proletářské jednoty** (levé křídlo socialistů pro spolupráci s komunisty). To přirozeně pozici levice ve vládě silně oslabilo. Navíc vláda musela čelit zhoršené hospodářské situaci, důsledkem čehož bylo rychlé **střídání** vlád: do roku 1968 zde byly 3 koaliční kabinetů v čele s Aldo Morem:

1. vláda 1963-64
2. vláda 1964-66

Reformy se podařilo udělat jen polovičatě a jejich výsledkem byla nefunkčnost: týkalo se to nacionalizace elektrárenského průmyslu a zákonů, které měly zabránit bezohledné výstavbě.

Vláda tedy **nedokázala splnit očekávání** svých voličů. Za pět let jejího působení se jí nijak výrazně nepodařilo zmodernizovat italské **školy, zdravotnictví ani soudnictví**. Veřejnost trpěla špatnou úrovní veřejné dopravy a bydlení a zejména nižší sociální vrstvy měly v porovnání s rozvinutými evropskými státy nejnižší mzdy.

Znárodnění elektrárenského průmyslu předkládané jako největší úspěch koalice spíš ještě napomohlo bývalým vlastníkům a vládě jedině zatížilo.

Jedno z mála aktiv: zavedení povinné **školní** docházky do 14 let, bylo znehodnoceno tím, že obsah vyučování i organizace škol zůstaly nedotčeny.

Plán **decentralizovat** státní správu vytvořením regionálních správ se až do počátku sedmdesátých let **nerealizoval**. Státní správa byla **nevýkonná**, bránila jakýmkoli reformám. Z výzkumů v 70. letech vyšlo najevo, že 95% úředníků vyšších orgánů státní správy bylo jejími zaměstnanci už před rokem 1943, tj. za fašismu. Není tedy divu, že zákony zůstávaly jen kusem popsaného papíru, aniž by byly uplatňovány v praxi.

Ve veřejném i správním aparátu země se stále pevněji prosazoval **klientelismus, korupce a privátní zájmy** místních pohlavárů vládnoucích stran.

LEVICE

K ostrým debatám dochází i na poli levice uvnitř komunistické strany: na jaře 1965 byl do čela zvolen Luigi **Longo**, a byla přijata výzva levicovým stranám, aby společně vytvořily „novou demokratickou většinu“. Šlo o pokus sestavit levicovou superstranu, jejíž složky si měly zachovat svou tvářnost, ovšem pod podmínkou, že se **zbaví své leninské minulosti**. Tento návrh komunistů socialistické strany odmítly, takže padnul.

Naopak v socialistech dozrála myšlenka na vlastní integraci. Zpětně se tedy na podzim **1966 spojili opět v PSI** Sjednocená socialistická strana a Pietro **Nenni** ji prohlásil za potenciální sílu **alternativy** jak vůči DC, tak vůči komunistům, jež je otevřena všem třídám a kategoriím dělnictva. Velké naděje ale brzy vyrchaly a i tento plán se neuskutečnil.

Jak se uvolňovalo mezinárodní napětí a komunistická strana se stále více měnila ve stranu reformní, tento **levicový trend** italské politické scény pokračoval až do sedmdesátých let.

Ke spolupráci byli přesvědčeny některé sektory **podnikatelské** vrstvy, které v tomto trendu následovaly DC a konvertovaly tak k levému středu. Šlo o soukromé společnosti: Fiat, Pirelli a Olivetti – což byly ty nejdynamičtější sektory italské ekonomie. Věřili totiž, že národohospodářské programování bude spíš podporovat než brzdit růst těchto sektorů. A také měli za to, že přítomnost socialistů ve vládě pomůže potlačit napětí, které vznikalo v továrnách Severu.

I veřejný sektor představovaný společnostmi ENI (Mattei), IRI (Petrilli) se vydal cestou levého středu.

Tak tomu ovšem nebylo v případě *Confindustria*, kde především energetické monopoly se obávaly znárodnění.

Počátek 60. let byl začátkem důležitých změn ve dvou hlavních oblastech: zahraniční politika USA (pro spolupráci se socialisty) a vedení Katolické církve.

CÍRKEV

K výraznému obratu došlo i v mocné nestátní a nadnárodní organizaci – katolická církev.

Velmi důležitou událostí pro nový vývoj na poli politiky byla smrt papeže Pia XII. a zvolení Jana XXIII. za jeho nástupce. Za Pia XII., který držel v rukou pontifikát už od roku 1939, katolická církev neustále zasahovala do italské politiky. Navzdory tomu papež byl vždy osobou vzdálenou a nedostupnou, sice erudovaný, ale neschopný mluvit jazykem obyčejných lidí.

Papežství Jana XXIII. (1958-63)

bylo velmi odlišné. Vlastním jménem Angelo Roncalli pocházel z vesnické rodiny z oblasti Bergama, rodiče obdělávali jen 3 Ha půdy, čímž museli uživit 13 dětí. Jako mladý kněz podporoval dělnickou stávkou u Bergama. Navzdory svým diplomatickým misím (nuncius v Bulharsku a Paříži) si zachoval obrovskou **skromnost a**

pokoru, díky nimž si získal přízeň jak mezi věřícími tak nevěřícími. V jistých ohledech 77letý papež byl velmi tradiční a plný vesnických předsudků, například úplně odsuzoval televizi. Na druhé straně si bystře uvědomoval, jak se svět rychle mění, a jak je důležité, aby církev pochopila tuto proměnu a přizpůsobila se jí. Zpočátku svého působení byl velmi obezřetný, protože církev byla velmi konzervativní a upřednostňovala stálost / kontinuitu před změnami. Církev do té doby držela kurz opoziční levému středu, tedy odsuzovala spojení DC se socialisty.

Teprve od léta 1961 Jan XXIII. začíná znovu rozvažovat postoj církve k italské společnosti a politice. Od té doby se totiž začíná stále více přiklánět k otevření se levici (**apertura alla sinistra**) a navíc k tomu, aby církev opustila dosavadní praxi od roku 1946 zasahovat přímo do politického života republiky. Už v říjnu Aldo Moro mohl v televizi vyhlásit zprávu, že církevní hierarchie je na jeho straně.

V posledních dvou letech svého života se snažil papež nasměrovat církev novým směrem. Jeho encyklika **Mater et Magistra** z května 1961 byla věnována **sociální** doktríně. V té odmítl volnou hru tržních sil, zdůrazňujíc že je nutná větší sociální spravedlnost a vyžadoval společenskou a politickou integraci vyděděnců (emarginati).

Za rok, v říjnu 1962 zahájil **Druhý ekumenický vatikánský koncil** (*Concilio ecumenico Vaticano II*), asi století od prvního. Toto papežské rozhodnutí svolat Koncil bylo s hořkostí potíráno všemi zástupci církve, kteří se obávali zažehnutí odstředivých tendencí uvnitř Církve. V zahajovací řeči, před 2500 preláty z celého světa, Jan XXIII zdůraznil, jak se církev domnívá, že musí vyjít vstříc dnešním potřebám, a že jí jde především o obnovu doktríny než o odsuzování.

V červenci 1963 vydal svoji poslední a nejslavnější encykliku **Pacem in Terris**, jakousi výzvu k **mezinárodnímu smíru**, založeném na církevní neutralitě a jejím odmítnutím akceptovat bariéry studené války. Duch této zprávy byl pravým opakem výzev Pia XII, který vybízel k svaté válce proti bezvěreckému a komunistickému Východu, aby tak bránil křesťanský Západ.

Encyklika byla adresována všem lidem dobré vůle, nejen katolíkům, a dokazovala, jak důležitá je **spolupráce mezi lidmi rozdílných ideologických přesvědčení** a to ve jménu sociálně a politicky spravedlivějšího světa, bez války.

Zdůrazňovala tedy nezbytnost ekonomického zlepšení a sociálního rozvoje pracujících vrstev, přála si vstup žen do veřejného života a vykazovala pochopení pro antikoloniální boje v zemích Třetího světa.

Papežství Jana XXIII. tak vyznačilo novou fázi ve **vztazích mezi Církví a Státem** v Itálii: nekompromisnost Pia XII byla nahrazena úplně jinou koncepcí Církve, která je spíše vázána na svou roli pastorační a duchovní, než na nějaké protikomunistické poslání. Tak se otevřel prostor pro dialog mezi katolíky a marxisty, a na politickém poli konečně demokristiani a socialisté mohli spolu jednat tváří v tvář.

Epocha kolektivní akce 1968 – 1973

Vlády levého středu mezi lety 1962-68 ztroskotaly v tom, že **nebyly schopny reagovat na četné požadavky** rychle se měnící Itálie. Neustále mluvily o reformách, ale zklamávaly všechna očekávání.

Tato **nečinnost** vlády byla od roku 1968 nahrazena zásadní aktivitou. Nastalo totiž období mimořádného **sociálního vření** (*straordinario fermento sociale*), období největší kolektivní akce v historii celé republiky. Organizace italské společnosti byla diskutována na všech úrovních. Protestní hnutí bylo tím nejhlubším a nejtrvalejším v celé Evropě (Francie). Rozšířilo se **z univerzit a škol do továren** a dále do celé společnosti.

Studentská revolta 1967-68

První nepokoje se objevily v Itálii na počátku 60.let. Stížnosti byly zaměřeny na

- nedostačující **kapacity** univerzit
- **zastaralé** osnovy
- **autoritativní** chování pedagogů i jejich dávno překonané učební metody.

UNIVERZITY

Základní kořeny tedy tkvěly v nepřiměřenosti a zaostalosti vysokoškolského systému.

Pro studenty, nespokojené s **přeplněnými** byrokratickými italskými univerzitami, se stala vzorem univerzita středověká, kde si studenti své profesory volili a také je odvolávali.

V roce 1967 byl v Itálii poměr studentů vůči profesorům **105 k 1**, na rozdíl od USA 13 k 1 a Francie 23 k 1.

Problém se netýkal jen počtu učitelů, ale především jejich chování. Malá privilegovaná skupina profesorů **blokovala zvýšení počtu řádných profesorů**, změny učebních osnov a zejména zavedení **nových oborů**, jako byla sociologie nebo psychologie. **Sociologie** se přednášela na fakultách architektury, údajně pro svůj vztak k urbanismu a plánování, ale profesori ji obecně odmítali uznat jako řádnou vědní disciplínu.

Špatně placení VŠ **profesori** měli roční úvazek pouze kolem 50 hodin, proto si přivydělávali což mělo za následek to, že se konalo jen velmi málo přednášek, seminářů či cvičení. Chyběl téměř zcela osobní kontakt mezi učiteli a studenty.

Počet stipendií pro **studenty** byl také velmi malý, většina studentů si tedy musí přivydělávat (po barech, restauracích či hlídáním dětí).

MILÁN A TRIDENT

V roce 1965 se vzbouřili studenti na univerzitách v **Miláně a Tridentu**, kteří požadovali reformy **učebních osnov a zastoupení ve vedení škol**.

Nejradikálnější byli právě studenti z milánské fakulty architektury, kde se vyučovala i sociologie. Té se akademický sbor velmi obával, a to oprávněně, protože vedla studenty k sebeuvědomění, měla tedy velký potenciál.

K dalším projevům nepokoju došlo v Tridentu, zde studenti okupovali jedinou samostatnou katedru sociologie v Itálii. Požadovali, aby se univerzita více otevřela **požadavkům moderního světa**. Ani italské ani německé studentské hnutí však nijak **neohrozilo stabilitu vlády**.

Následoval Turín a obsazení filozofické fakulty

Od prosince 1967 do února 1968 se hnutí rozšířilo po celé zemi, včetně ospalého jihu.

V únoru 1968 nastal obrat – hnutí se uchýlilo k **násilí**. Začalo to vytlačení studentů z okupované římské univerzity policií. Rozhodli se obsadit fakultu architektury v parku **Villa Borghese**, v čemž se jim pokusila policie zabránit. Následovalo zapalování aut a autobusů molotovy, došlo k bitkám s policií. Studenti se tedy rozhodli odpovědět na násilí násilím.

KRITIKA KONZUMU

Radikální studenti po celé Evropě ostře kritizovali, kromě tradičních autorit, šířící se **konzumní životní styl**, jemuž kladli za vinu, že manipuluje s chudými a plní kapsy bohatým. Moderní společnost podle jejich názoru zabila v člověku vše vznešené, když všechny jeho touhy soustředila výhradně na **materiální** statky.

Vycházelo to především z motivů ideových a etických: studenti byli už na lyceích formováni četbou Camuse, Sartra, Paveseho, Baudelaira a měli tedy málo pochopení pro hodnoty, které přinesl hospodářský zázrak a z něho plynoucí konzum, individualismus, a z nich plynoucí konformismus a honba za penězi.

Začínají tedy číst Marxe, hlavně jeho raná díla. Mezi další vlivy patří hlavně situace ve Vietnamu, která vytvořila hluboké pohoršení a změnila u této generace pohled na Ameriku.

Jejich vzorem však nebyly západní ani východní komunistické strany, protože chápali, že tyto strany jsou **byrokratické a totalitní**.

Zatímco sovětský model socialismu studenti vesměs odmítali, události v Číně (čínská kulturní revoluce, Mao) obdivovali jako spontánní hnutí mas zaměřené proti zkorumpovaným hodnotám a jejich představitelům. Hrdinou tehdejší doby se stal Che Guevara (zemřel 1967).

Dávali přednost Che Guevarovi, Castrovi, Ho Či Minovi, Mao Ce-tungovi či Trockému, kteří pro ně ztělesňovali vzdor proti takovému zlu, jakým byl v jejich očích americký **imperialismus**, komunistická byrokracie nebo sociální nerovnost.

Tato radikální frakce by měla jen nepatrný vliv, kdyby ovšem nesplynula s protesty mnohem větší skupiny studentů, bouřících se proti poměrům na evropských univerzitách, a kdyby političtí představitelé hrubě nepodcenili legitimní studentské požadavky.

ZHODNOCENÍ

Po celý zbytek roku 68 pokračovalo ve stejné intenzitě, ale na počátku 69 pomalu pohasíná.

Nebylo totiž ideově **ujasněné**, netolerantní a nenašlo podporu u veřejnosti ani u stran. Bylo totiž zároveň protikapitalistické i protikomunistické.

Základní cíl – svržení stávajících pořádků – se italským studentům nepodařil splnit. Nicméně nebylo úplně zbytečné a nezůstalo bez odezvy. Vedlo totiž k pádu mnohých **tabu** (žena, sex).

Většina si z této zkušenosti vyvodila závěr, že bude lepší se přizpůsobit, a tak se v dalších letech stali oporou systému, proti němuž dříve bojovali.

Jiní jedinci ale pokračovali na cestě **radikalismu** a dali se k RB nebo jiné ultralevicové organizaci.

